

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษา อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
4. นโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประวัติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวนำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาประเทศของตนให้เจริญก้าวหน้า ทำให้ประเทศต่างๆ ทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาต่างพยายามพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เจริญก้าวหน้า ด้วยการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศของตนมากที่สุด แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่เป็นหลัก ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเกิดความเสื่อมโทรมไม่สามารถปรับปรุงคืนสู่สภาพเดิมด้วยตัวมันเองได้ ประกอบกับกระแสอนุรักษ์และเสียงเรียกร้องให้คืนสภาพความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติได้ทวีความรุนแรงและต่อเนื่อง จนกระทั่งประมาณปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการท่องเที่ยวของคนกลุ่มหนึ่งในยุโรปและอเมริกาที่ไม่พอใจการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม โดยชี้ให้เห็นว่าโลกนี้มีทรัพยากรจำกัดไม่สามารถใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองได้อีกแล้ว และยังคงกล่าวหาว่าการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้

ทรัพยากรถูกทำลายไป จึงเกิดกระแสความคิดที่จะปรับกระบวนการและวิถีทัศน์ของการท่องเที่ยวเสียใหม่ โดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการ คือ

1. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การเพิ่มขึ้นของประชากรและการถดถอยของภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศ มีแนวโน้มก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรม ยิ่งผลที่ตามมาก็คือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

2. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว ในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมามนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีแนวโน้มที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวแบบผจญภัยเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือน โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงวิธีการท่องเที่ยวนี้มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงวิธีการท่องเที่ยวนี้มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มทั้ง 2 ประการดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง มีการโจมตีการท่องเที่ยวมากขึ้นว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และกระแสเรียกร้องนี้ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ.1990 (พ.ศ.2533) หรือที่เรียกว่า Global'90 Conference จากผลการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น ต่อมามีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nation Conference on Environment and Development: UNCED) หรือ Earth Summit ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้มีการลงนามรับรองเอกสารสำคัญเฉพาะ "แผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21" นับเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สำหรับประเทศไทยได้มีการตอบสนองกรพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างเด่นชัดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ.2555 - 2559

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้เกิดนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแห่งชาติ (National Ecotourism Policy) ขึ้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็ได้กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555)

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีผู้ให้นิยามความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยียนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

พิชญจันทร์ ทิพย์ประภา และปัญญา นำเพ็ชร (2549, 14) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอีก ดังนั้นประชาชนในฐานะเจ้าของบ้านต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ในทุกๆ ด้าน

ภาณุรัตน์ ดีเสมอ (2552, 29) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งสู่การเอื้อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยให้การท่องเที่ยวทุกประเภทมุ่งหารายได้ทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็มุ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปพร้อมกันด้วย เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และผลประโยชน์ตอบแทนให้คืนสู่ชุมชนท้องถิ่น

รัฐกรณ์ แสงโชติ (2554, 20) กล่าวว่า คือ หลักการจัดการเพื่อให้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ แม้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาไว้อย่างคงมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ดั้งเดิมไม่เสื่อมคลาย เป็นธุรกิจบริการที่มีผลกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอก็ตาม ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องไม่เกิดขึ้น หรือหากมีต้องมีผลกระทบน้อยที่สุด จึงสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ยาวนาน

จากการศึกษาความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วน

ต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้

หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แชร์ลีย์ เอลเบอร์ (Shirley Elber, 1992 อ้างอิงใน ญาณิกรณ์ ธรรมโชติ, 2549, หน้า 26) ได้ให้หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าประกอบด้วย

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Using Resource Sustainable) เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางในการทำธุรกิจระยะยาว
2. การบริการที่มีมากเกินไปจนความจำเป็นและลดผลเสีย (Reducing Over - Consumption and waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเป็นการเพิ่มคุณค่าของการท่องเที่ยว
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของวัฒนธรรม สังคมและธรรมชาติ (Maintaining Diversity) มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
4. การประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Integrating Tourism into Plan) ช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม (Supporting Local Economic) ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัดแต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมมิให้ถูกทำลายอีกด้วย
6. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว (Involving Local Communities) ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวอีกด้วย
7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งให้ผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคคลท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการท่องเที่ยว

9. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล (Marketing Tourism Responsibly) จะทำให้นักท่องเที่ยวและเคาท์พในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. การวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) จำเป็นต่อการแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยวและนักลงทุน

ลักษณะของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ดร.รชนี เอมพันธ์ (2544 อ้างอิงใน ญาณิกรณ์ ธรรมโชติ, 2549, หน้า 25) ได้สรุปลักษณะสำคัญของ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง หมายถึง ความต่อเนื่องในทรัพยากรธรรมชาติและ เป็นความต่อเนื่องของวัฒนธรรม ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้นักท่องเที่ยว

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ โดยเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถของทรัพยากร

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถของทรัพยากร

ญาณิกรณ์ ธรรมโชติ (2549, หน้า 24) ได้กำหนดลักษณะสำคัญของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททุกแห่ง
 2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
 3. เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
 4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้อกับ ธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

วาทีณี จิตคามเมธิกุล และสิริอร นาควงษ์ (2551, หน้า 58) ได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้

2. มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ

3. ทรัพยากรท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยว) ยังคงรักษาความสวยงาม และดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวไม่เสื่อมคลาย

4. กิจกรรมบริการมีกำไร

5. ผลกระทบธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม จะต้องมีน้อยที่สุด หรือไม่มีผลกระทบเลย

6. ต้องมีการจัดการที่ดี

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเล็งเห็นว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของให้ยั่งยืนนั้น ควรมีองค์ประกอบด้วยกัน 4 ประการ คือ

1. การดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมท่องเที่ยว

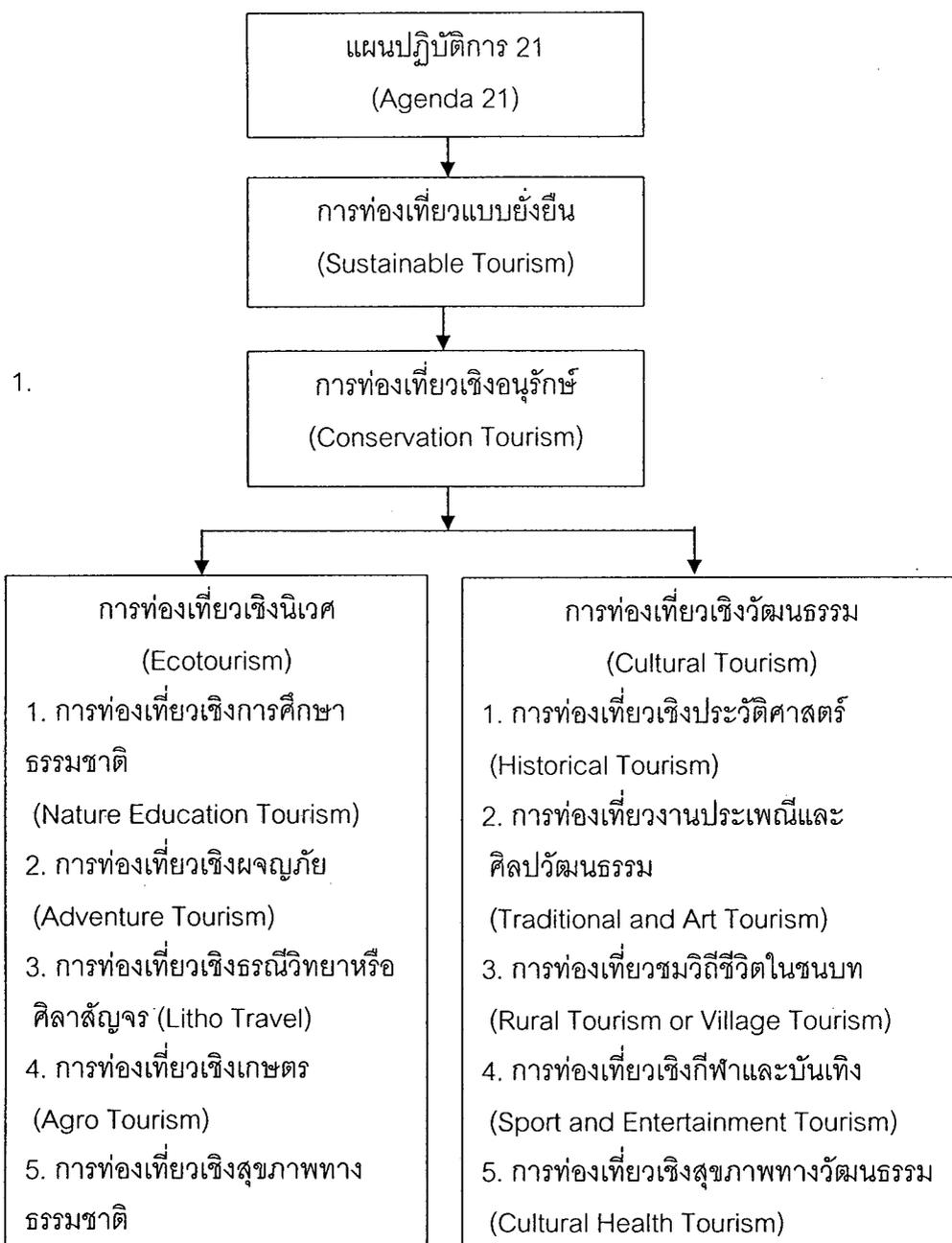
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 13) แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทำให้การท่องเที่ยวในหลายประเทศต้องปรับตัวสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย และจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แล้วจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็นำไปสู่การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อีก ดังภาพ 1

ภาพ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 2

ที่มา: บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 13

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Ecotourism)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีลักษณะเฉพาะตัวในการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติแล้วได้ความรู้ ความเพลิดเพลิน รู้คุณค่าของการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวก็ให้บริการอย่างดี ให้ความรู้และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างจิตสำนึกของการอนุรักษ์ธรรมชาติ อีกทั้งนำรายได้บางส่วนกลับไปทำนุบำรุงแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอย่างยุติธรรม ซึ่งสามารถแบ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้เป็น 5 ประเภทคือ

1.1 การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาธรรมชาติ (Nature Education Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.2 การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนจะเข้าไปเที่ยวและได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น ผจญภัย มีความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาหรือศิลาสัญจร (Litho Travel) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อชมความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นโลก และซากบรรพชีวิตรหรือฟอสซิล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และความเพลิดเพลินในพื้นที่เกษตรกรรมนั้นๆ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ให้ได้ประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรรมแห่งนั้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนับว่าเหมาะสมกับประเทศไทยเพราะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกร

1.5 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ (Natural Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือรักษาฟื้นฟูสุขภาพทางธรรมชาติ เช่น การอาบน้ำแร่หรือการอาบน้ำพุร้อน การออกกำลังกายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น โดยเน้นการดูแลสุขภาพทั้งกายจิตใจของนักท่องเที่ยวด้วยวิถีทางธรรมชาติบำบัด

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษา ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึก ต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยวด้วย ซึ่งสามารถแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็น 5 ประเภทคือ

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยว ไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของ ความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

2.2 การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and Traditional Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อ การยอมรับ นับถือ มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อรักษามรดก ทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยว

2.3 การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism or Village Tourism) เป็น การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อ การจัดการการท่องเที่ยว

2.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง (Sport and Entertainment Tourism) เป็น การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรม การท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขัน การกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬา ทำให้ ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2.5 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่ออย่างมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน กิจกรรมของมนุษย์ที่เรียกว่า การพัฒนานั้น ได้ก่อให้เกิดผลในทางลบอย่างมาก การพัฒนามักนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ การเคลื่อนไหวเพื่อตอบสนองต่อผลของการพัฒนาที่ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นี้ เรียกว่า “การเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (International Institute for Environment and Development [IIED], 1989) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ตามแนวทางของ IIED (1989) จึงได้แก่ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ไปขัดขวางความสามารถคนในรุ่นต่อไป ในการที่จะได้รับสิ่งที่สนองความจำเป็นพระธรรมปิฎก (อ้างอิงใน พระมหาทองมา ไบทัตทิม, 2550, หน้า 29) กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะตอบสนองความต้องการของเขาเอง

วิวัฒน์ชัย อุตถากร (อ้างอิงใน พระมหาทองมา ไบทัตทิม, 2550, หน้า 29) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและของสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และสื่อมวลชน ในหลายมิติ ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม และระบบคุณค่า เป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดภัยจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจ และผูกขาดอำนาจทางการเมือง ใช้อำนาจต่อระบบเศรษฐกิจนั้นให้สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีดุลยภาพระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม สร้างความเสมอภาคทางโอกาส ขจัดความยากจนให้แก่ประชาชนทุกภาคส่วนในพื้นที่พัฒนานั้นๆ

ไพบูลย์ วัฒนธรรมศิริ (อ้างอิงใน พระมหาทองมา ไบทัตทิม, 2550, หน้า 30) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ราบรื่น โดยไม่เกิดภาพที่ไม่พึงปรารถนา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนา

พระมหาทองมา ไบทัตทิม (2550, หน้า 31) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

ฐิติวัฒน์ นวลละออง (2550, หน้า 22) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นมีลักษณะเป็นการพัฒนาที่บูรณาการ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม คือองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ประกอบและมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ

จำลอง โพธิ์บุญ (2550, หน้า 8) กล่าวว่า แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 2 ประการ คือ

1. การพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ได้ ซึ่งความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการมีงานทำ ต้องให้ความสำคัญกับผู้ที่ยากจน ขาดแคลนเป็นอันดับแรก

2. การพัฒนาไม่ได้มีขีดจำกัดที่ตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่เราใช้ในองค์การทางสังคมซึ่งเราสามารถจัดการและปรับปรุงเทคโนโลยีที่ใช้ให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแนวทางใหม่ได้ โดยสรุป การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ

3 ด้าน พร้อมกันไป คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและความเสมอภาค ด้านระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดปรากฏตามภาพ 2

ภาพ 2 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: จำลอง โพธิ์บุญ, 2550, หน้า 8)

สรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยมีการเปลี่ยนตามโครงสร้างของสังคม ให้สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีคุณภาพระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม สร้างความเสมอภาคทางโอกาส ลดปัญหาความยากจนให้แก่ประชาชนทุกภาคส่วนในพื้นที่พัฒนา ไม่ให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีนักวิชาการให้นิยามความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้ประมาณ เทพสงเคราะห์ และสุนีย์ สีโพบูลย์ (2549, หน้า 14) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง หลักการจัดการเพื่อให้รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ แม้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวก็ยังคงรักษาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ดั้งเดิมไม่เสื่อมคลาย เป็นธุรกิจบริการที่มีผลกำไรแต่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอก็ตาม ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องไม่เกิดขึ้น หรือหากมีต้องเป็นผลกระทบที่น้อยที่สุด จึงสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้นานที่สุด

นภดล นพรัตน์ (2551, หน้า 23) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง หลักการจัดการเพื่อให้รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ แม้มีจำนวนมากขึ้นก็ตาม แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาไว้อย่างคงรักษาไว้อย่างคงมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ดั้งเดิมไม่เสื่อมคลาย

ธรรมชญญ เพ็ชรไทย (2551, หน้า 26) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง กระบวนการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จากการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้วิจัย สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางแผนและการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

หลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประมาณ เทพสงเคราะห์ และสุนีย์ ลิโพบูลย์ (2549, หน้า 14) ได้กล่าวถึงหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถของระบบธรรมชาติในการทดแทนฟื้นฟู ให้สามารถผลิตและให้บริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไป โดยไม่ถดถอยหรือเสื่อมโทรม ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความต้องการของชุมชน

2. มีการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมในท้องถิ่น

3. ให้ประสบการณ์ันทนาการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว

4. ให้ผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากรและวิถีชีวิต

5. เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับประเทศ

6. เน้นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจและการติดตามตรวจสอบ

ชาคริต ช่วยบำรุง (2554, หน้า 43) กล่าวถึง หลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. สมาชิกชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ

2. นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

3. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดการที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่

4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่

5. การให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่างๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป

6. การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. ความกลมกลืนระหว่างนักท่องเที่ยวและสถานที่ชุมชน

ลักษณะการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภราวเดช พัยวุฒิเชียร (2548, หน้า 5) ได้กล่าวว่าลักษณะ 6 ประการของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วย

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นกับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่าง

ค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยว ระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Local Participation) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว (Scale of Tourism Development) ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการรับรองการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น (Local Product) ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่นซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5. การกระจายรายได้ (Income Distribution) การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุดเพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน (Employment) คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 58 - 61) กล่าวว่า ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวตามหลักวิชาการนั้นมิใช่เพียงการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่ดีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงต้องมีหลักในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่สำคัญอยู่ 7 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว (Zonning)
2. การกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรท่องเที่ยว
3. การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมยั่งยืนเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว
4. การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวแต่พื้นที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว

5. การให้การศึกษาด้านผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว

6. การจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้

7. การจัดหางบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ

จากการศึกษาแนวคิดหลักการและลักษณะการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสรุปได้ว่า หลักการและลักษณะการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้วัสดุหรืออุปกรณ์ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2549, หน้า 25) กล่าวถึง องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. ด้านแผนการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วยขีดความสามารถการรองรับการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภูมิศาสตร์การจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ เส้นทางเดิน-ทางเท้า ศูนย์วิทยาศาสตร์ การให้บริการ ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ด้านแผนการตลาดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การกำหนดอัตราในการเดินทาง ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด จิตวิทยาการบริการ การวางแผนการตลาด การจัดแพคเกจทัวร์ พันธมิตรทางธุรกิจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 20 - 22) กล่าวถึง องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่สภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

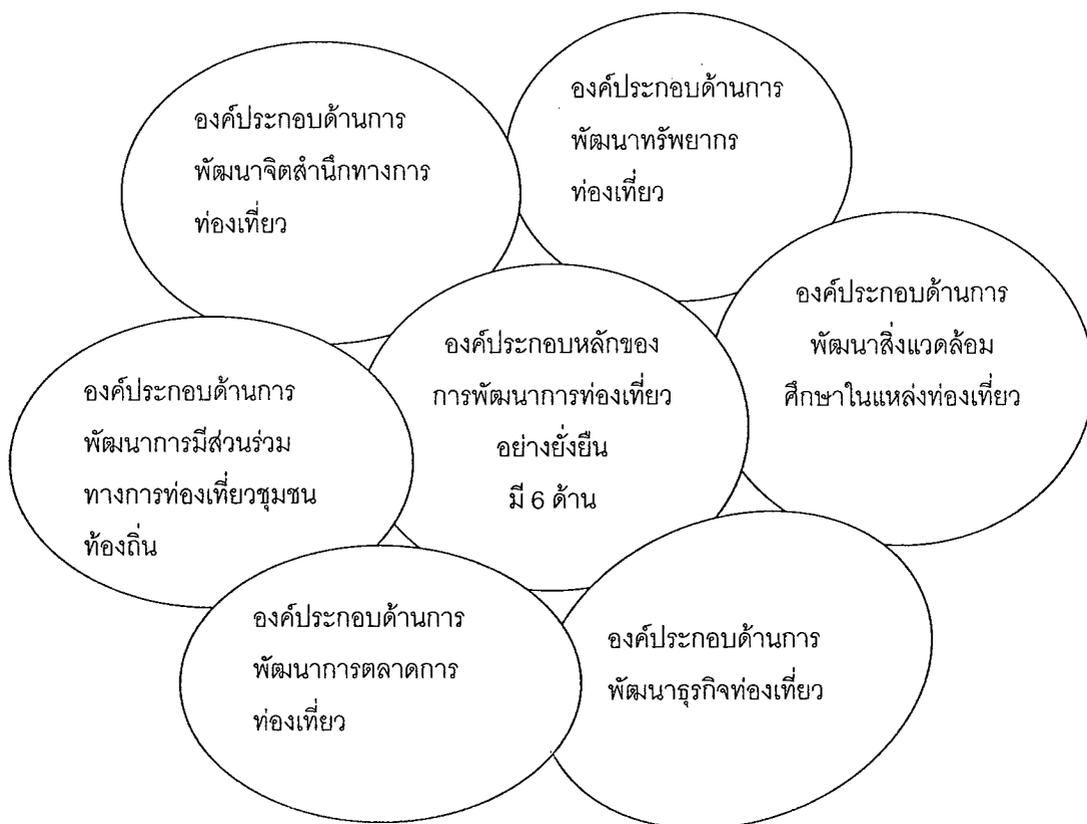
3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนารัฐกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีการติดตามประเมินผลกระทบท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6. องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้ง 6 ด้านดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมาสร้างเป็นรูปได้ในภาพ 3

ภาพ 3 องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา: บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 22)

จากนิยามเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาต่างๆ ที่เน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เน้นการให้ชุมชนตระหนักและตัดสินใจในการดำเนินการร่วมกัน เช่น การพึ่งพาตนเอง เศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของชุมชน

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายของชุมชนไว้หลากหลาย ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549, หน้า 12) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่และสามารถแก้ไขปัญหาลักษณะใหญ่ของตนเองได้

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา (2549, หน้า 11) กล่าวว่า ชุมชน ตามแนวความคิดของ Roland Warran ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่ม มารวมกันกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายและข้อบังคับเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน และมีผลประโยชน์คล้ายๆ กัน มีแนวพฤติกรรมอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือพูดอีกอย่างก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกัน

สนธยา พลศรี (2548, หน้า 23) กล่าวว่า ความหมายตามแนวคิดของ (Arthur Dunham) ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันตลอดทั้งมีส่วนสำคัญของชีวิตต่างๆ ไปอย่างเดียวกัน เช่น มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและแบบแห่งการพูด

เจลิยว บุรีภักดี (2545, หน้า 38) กล่าวว่า ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้นๆ อยู่รวมกันได้ทั้งๆ ที่แต่ละคนแตกต่างกันหรือหลากหลายในชุมชนนั้น เช่น ความแตกต่างในการความต้องการ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคน เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด นอกจากนี้ยังหมายถึงกลุ่มทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคมมีความผูกพันและมีความเป็นปึกแผ่นกัน อาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ครอบครัว เผ่าชนต่างๆ

องค์ประกอบของชุมชน

ประเวศ หอมชื่น (2551, หน้า 12) ได้ระบุสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนได้แก่สิ่งต่อไปนี้

1. คนหรือประชาชนในชุมชน ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มประชาคม
2. สถาบันทางสังคม ได้แก่ วัด โรงเรียน องค์กรศาสนา
3. ฝ่ายบริหารชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
4. อาณาเขตทางภูมิศาสตร์
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อต่างๆ
7. ทรัพยากรชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรอื่นๆ

8. หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ราชการส่วนภูมิภาค หน่วยงานรัฐจากส่วนกลาง

9. ประชาสังคมภายนอกชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ สถานประกอบการ ฯลฯ

10. องค์กรท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมานั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างยอมรับกันว่า การพัฒนาที่มุ่งแต่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยมิได้ยึด "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหรือมิได้ให้ประชาชนเข้ามามี "ส่วนร่วม" นั้น ส่งผลให้บังเกิดความล้มเหลวของการพัฒนา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาที่ทอดทิ้งประชาชน ประชาชนกลายเป็นผู้ร่วม (Passive participation) ในการพัฒนา ไม่ได้เป็นผู้ที่มีส่วนให้หรือ มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนา (Active participation) ปัจจุบันถนนทุกสายของการพัฒนาได้มุ่งไปสู่ "การมีส่วนร่วม" ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนที่จะเข้ามาแสดงความคิดเห็น ในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ของชุมชนและท้องถิ่น

แนวทางในการพัฒนาดังกล่าว จำเป็นต้องมีการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายและบทบาทของนักพัฒนาที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและอุดมการณ์ในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนมากกว่าการพัฒนา งาน เปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้บริการเป็นผู้กระตุ้นปลุกประชาชนให้ตื่น และสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม อุทิศตนสัมผัสใกล้ชิดกับปัญหาของประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึงประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการตัดสินใจในโครงการพัฒนาและร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเพื่อให้บรรลุ "การพึ่งตนเอง" ของชุมชน อันเป็นเป้าประสงค์

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลากหลาย ดังนี้

ปารีชาติ วลัยเสถียร (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน

แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546, หน้า 114) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมชุมชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ที่มีส่วนได้เสียในการท่องเที่ยว ได้ มีส่วนในการคิดวางแผน ตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วม ในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น และเข้าไปกำกับดูแลควบคุมพัฒนาท้องถิ่นของตนมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยวไว้หลากหลาย ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550) กล่าวว่า แนวความคิดของการมีส่วนร่วมทำเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก โดยได้รวมถึงการมีส่วนร่วมกับทุกองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน

สินธุ์ สโรบล (2545) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว หมายถึง การมีสิทธิ์ในการควบคุม ดูแลกระบวนการท่องเที่ยว โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นการสำรวจ วางแผน จัดการ ดำเนินการ ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดรายได้หรือผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นแล้ว ยังชี้ถึงความสำคัญของท้องถิ่นและเป็นกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนอีกด้วย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน เป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะ เจ้าหน้าที่หรือพนักงาน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผน กำกับดูแลควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก

ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทุกขั้นตอน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนทางการท่องเที่ยว หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การระบุปัญหาและทางเลือกในการแก้ปัญหา การเตรียมการจัดการ การระบุแผนงาน การควบคุมดูแลและการใช้ทรัพยากร รวมทั้งมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการได้ให้นิยามความหมายลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลากหลาย ดังนี้

ปรัชญา เวสารัชช์ (2548, หน้า 164 - 167) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกต่างกันไปตามเศรษฐกิจของประเทศนโยบายและโครงสร้างการบริการ รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนา เพื่อมุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน คลอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคม ได้ร่วมกิจกรรมอันจะนำไปสู่ความมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย คือ การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผนและการดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่นภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับผลประโยชน์ที่ได้รับ

นรินทร์ แก้วมีศรี (2531 อ้างอิงใน นภัค วัฒนคุณ 2545, หน้า 14 - 15) กล่าวว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ต้องมีการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิด และหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์

ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา และร่วมการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญ เพราะถ้าหากว่าบุคคลในชุมชนยังไม่สามารถ เข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่างๆ ก็ไม่อาจ ใช้อำนวยประโยชน์ต่อชุมชนนั้นได้ เพราะบุคคลในชุมชนนั้นจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็น ความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับ คือ บุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นผู้อยู่กับปัญหาจะเป็น ผู้รู้จักปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด แต่เขาจะมองปัญหาตนเองได้ไม่ชัดเจน หรือไม่เข้าใจแก่นแท้ ของปัญหา ต่อมาเมื่อมีบุคคลมาช่วยชี้แนะเขาจึงมองสาเหตุของปัญหาของตนเองได้เด่นชัดขึ้น ดังนั้น บุคคลในชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้ปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหานั้นๆ ต่อไป

2.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ ปัญหาของตนเองแล้วขั้นตอนต่อไปของการมีส่วนร่วม คือ ต้องให้บุคคลเรียนรู้ในเรื่องของ การวางแผนและดำเนินกิจกรรม การแสวงหาแหล่งทรัพยากรหรือความช่วยเหลือเพื่อจะ มาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้บุคคลยังต้องมีส่วนร่วมใน การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การแก้ไขปัญหาก็ทำได้หลายวิธีที่ดีที่สุดในเรื่อง ดังกล่าว ผู้ที่ให้ความรู้ซึ่งควรมีประสบการณ์มากกว่าจะเป็นผู้คอยให้คำแนะนำจนกระทั่งบุคคล เหล่านั้นสามารถตัดสินใจได้ว่า จะเลือกใช้วิธีใดในการแก้ไขปัญหานั้นๆ และชุมชนเผชิญอยู่

2.3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวจะสร้าง ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชนได้ดี นอกจากนั้นการปฏิบัติงานด้วยตนเอง อาจจะทำให้ตนเองและชุมชนได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็นประโยชน์ก็จะ ดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตัวเองพร้อมทั้งร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้นๆ ด้วย

2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การประเมินผลด้วยตัวเองจะทำให้ บุคคลและชุมชนตระหนักว่ากิจกรรมที่ตนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้งหมดนั้นดีหรือไม่เพียงไร และควรพิจารณาว่าจะดำเนินต่อไปอย่างไร ทำให้บุคคลได้เรียนรู้และประโยชน์ของ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และส่งผลถึงการดำเนิน

กิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปให้ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้มากขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 175) กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชน มี 2 ลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาทางการท่องเที่ยว การร่วมคิดและหาวิธีการแก้ปัญหาทางการท่องเที่ยว การร่วมวางนโยบาย วางแผนตัดสินใจ คิดหาวิธีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานการท่องเที่ยวให้บรรลุตามที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุมติดตามประเมินผลแผนการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชนอย่างไม่แท้จริง เป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามโครงการท่องเที่ยวที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2546, หน้า 116) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนามี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 178) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องมียุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน คือ

1. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชนด้วย
2. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ด้วย
3. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนมากที่สุด
4. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์ก็ได้
5. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา หมายถึง การสำรวจและเก็บข้อมูลของปัญหา ศึกษาสาเหตุของปัญหา เข้าร่วมประชุมเพื่ออภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมคิดและเสนอวิธีในการแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ต่อไป
2. ด้านการวางแผน หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน การร่วมกันระดมความคิดเห็น จัดทำแผนและการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของชุมชนในการดำเนินการใช้ทรัพยากร เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. ด้านการปฏิบัติกิจกรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่ได้มีการตกลงร่วมกันของชุมชน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือกำลังทรัพย์ มีการชักชวนหรือประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. **ด้านการรับผลประโยชน์** หมายถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับจากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น ผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนา ทั้งด้านวัตถุ ด้านจิตใจและตัวเงิน เพื่อเป็นส่วนกระตุ้นให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นดำเนินต่อไปได้

5. **ด้านการติดตามและประเมินผล** หมายถึง การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผลการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวตามแผนที่กำหนดไว้ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการติดตามและประเมินผลรวมทั้งการร่วมวิเคราะห์ผลดีผลเสียปัญหาอุปสรรคที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางแก้ไข สรุปผลการดำเนินงานจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่

ระดับการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น 3 กรณี

แล้วแต่กิจกรรมในตนเองอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

- 3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
- 3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
- 3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตาม

- แนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้
1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
 2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - 2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องๆ
 - 2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น
 - 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆ

2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

กลวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

โกวิทย์ พวงงาม (2545, หน้า 11) กล่าวว่า กลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธีที่สำคัญมี ดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมอภิปรายหรือเนื้อหาสาระของ แผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน

2. การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตยให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบ ต่อความเป็นอยู่ของเขา

3. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการ บริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบ เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย

4. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างทั่วถึง

5. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือก ตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร

6. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

7. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

8. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม

9. การสาริต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม

10. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2546, หน้า 118) กล่าวถึง แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ ร่วมกันในประเด็นต่างๆ

1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

1.3 อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ

1.4 ลงมือปฏิบัติจริง

1.5 ถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

2.3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 285) ได้กล่าวถึง แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ ว่าควรมีการพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

1. ดำเนินการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการในการพัฒนา การท่องเที่ยวยั่งยืนในพื้นที่ของตนเองโดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวยั่งยืน

2. ดำเนินการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวยั่งยืนในสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกระบบแก่เยาวชน ประชาชน หรือผู้นำท้องถิ่น

3. ส่งเสริมให้ธุรกิจท่องเที่ยวในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นชมรม หรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนและเพื่อความเข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองทางการตลาดอันจะ

นำให้ธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้ในเชิงธุรกิจ โดยให้องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษาแนะนำการจัดการ

4. ในการดำเนินการใดๆ ก็ควรที่จะคำนึงถึงทรัพยากรของท้องถิ่นเป็นอันดับแรกไม่ว่าจะเป็นบุคลากร วัตถุดิบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ลักษณะทางท้องถิ่นนั้นๆ

นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1. วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สถานการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมในอนาคต เป็นการคาดหวังเป้าหมายสูงสุดหรือผลของการพัฒนา ที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการด้านอนุรักษ์ กระแสความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้านในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาระบบนิเวศ การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารการจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสถานภาพ บทบาทหน้าที่ และพันธุ์สัตว์ได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

กล่าวโดยสรุป วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (ในระยะ 10 ปี) คือ "การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป"

จุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจุดมุ่งหมายเฉพาะในระยะแรกของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงประกอบด้วย

1.1 ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ที่ได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการรักษา ระบบนิเวศที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยมีการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสม ในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว

1.2 ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเพื่อรักษา ระบบนิเวศ อันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม

1.3 ให้มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันและมีการศึกษาร่วมกันยกย่องมีระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการ อย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่น ในกระบวนการท่องเที่ยวในด้านการจัดการ กำกับ ดูแล และการประกอบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทาง ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษา วิถีชีวิตที่ดี ชีวิตและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ

1.4 ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืน กับทรัพยากร โดยคงรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่ และมีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

1.5 ให้นักท่องเที่ยวแบบยั่งยืนชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวแบบยั่งยืนภายในประเทศอย่างกว้างขวาง มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไป และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยัง แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเหมาะสม

2. นโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1 นโยบายหลักการพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนา อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงกำหนดให้มีนโยบายหลักดังนี้

2.2.1 การพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และ จัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดวันการท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกกระทบ และฟื้นตัวได้ยาก

2.2.2 การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากร ที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มี

อยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

2.2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

2.2.4 การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

2.2.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

2.2.6 นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรร และกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

2.2.7 สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

2.2.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

2.2.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างถูกต้อง

2.2.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2.2 นโยบายด้านต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่างๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่างองค์ประกอบต่างๆ อย่างไรก็ตาม นโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่างๆ 6 ด้าน

ซึ่งสามารถกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ นโยบายเฉพาะด้านมีดังนี้

2.2.1 นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1) กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์

2) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่ธรรมชาติและเขตชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3) วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยว เขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชน และเขตพื้นที่ฟู

4) สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงข่ายการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับได้

5) สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สมดุลกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ

6) กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม

7) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุม คุณภาพ ตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

8) สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในการวางแผนและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.2.2 นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

1) กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษาจากระบบโรงเรียน ที่ถือเอา

การปฏิบัติในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

2) จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3) สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง

4) สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

5) ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่มาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6) ขยายการให้การศึกษามหาวิทยาลัยและสิ่งแวดล้อม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ ในระยะต้นให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของบุคลากรในภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีศักยภาพสูง และมีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว

2.2.3 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

1) พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2) สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองของความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รวมทั้ง

ปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

4) ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5) แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่นตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6) สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึกในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7) สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

2.2.4 นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1) กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่พร้อม ง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว

2) สนับสนุนการตลาดในรูปแบบประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

3) ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมแบบยั่งยืน สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมุ่งเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรม ตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

4) ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวแบบยั่งยืนให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรฐานในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

5) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

6) ส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวแบบยั่งยืนภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาค

2.2.5 นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1) จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกตามควร ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

2) สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็นและตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สนับสนุนใช้พลังงานทดแทนลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3) สนับสนุนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและโครงข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับเพื่อการติดต่อสื่อสารการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

4) สนับสนุนให้การบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาด้านการบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการ ตามแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

5) การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีความและบริการที่พอเหมาะ โดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรม ของการท่องเที่ยวนั้นๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

6) การจัดการบริการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

7) กำหนดมาตรฐานและมาตรฐานในการควบคุมและส่งเสริมการบริการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการมุ่งใจการให้การรับรองมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

2.2.6 นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

1) สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อยู่ภายในกฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่นๆ การตอบแทนในรูปของรางวัล เป็นต้น

2) สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบียดำจากสถาบันการเงินของรัฐ

3) ส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขององค์กรประชาชน

4) สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชนในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

5) ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดกิจกรรมแบบยั่งยืนการจัดการบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

นโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีทิศทางที่ดีขึ้นโดยตลอด ในระยะที่ผ่านมาอัตราการเติบโตการท่องเที่ยวเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น จะเน้นที่การพัฒนาและให้ความสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยต้องการให้เป็นเมืองแห่งการศึกษาและน่ายูอาศัย ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงได้กำหนดนโยบายเร่งด่วนขึ้น เช่น โครงการอนุรักษ์ชายหาดร้อยละ 10 เพื่อเฉลิมพระเกียรติถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นโครงการต่อยอดที่ทำมาแล้ว และประสบความสำเร็จด้วยดี และขอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำแผนชี้ที่ประชาสัมพันธ้นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ค่าใช้จ่ายทั้งหมด นายวิน วิริยะประไพกิจ รองประธานบริหารบริษัทสหวิริยาอินดัสตรี เป็นผู้รับผิดชอบ โครงการหัวหินเมืองในฝัน (PARADISE CITY) จังหวัดมีเจ้าภาพในการดำเนินโครงการนี้คือ เทศบาลเมืองหัวหิน ส่วนราชการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

เพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปี 2550 โอกาสครบ 80 พรรษา จะดำเนินการ 5 เรื่องหลัก คือ ความสะอาด, ความเป็นระเบียบเรียบร้อย, การจราจร, ฝั่งแควดล้อม และภูมิทัศน์ต่างๆ รวมถึงสิ่งก่อสร้างทั้งหมด และได้แต่งตั้งคณะทำงาน และประชุมในส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อรับทราบปัญหาและความคืบหน้าไป 2 ครั้ง และมีคำขวัญว่า "บ้านเมืองสะอาด หาดทรายสวย คนรอยน้ำใจ เราภูมิใจหัวหิน" ซึ่งโครงการนี้จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่าโครงการดังกล่าวจะสอดคล้องรองรับกับยุทธศาสตร์จังหวัดที่ได้กำหนดทั้งหมด และจะเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จโดยเร็วที่สุด ซึ่งบางโครงการเสร็จภายใน 1 ปี บางโครงการเสร็จภายใน 3 ปี และใน 4 เดือนข้างหน้าจะต้องตรวจติดตามผลการดำเนินงาน และขยายเรื่องประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้ผ่านทาง INTERNET ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายด้วยเพราะจะนำความเจริญมาสู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ยุทธศาสตร์เร่งด่วนในการพัฒนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 2548) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงตระหนักถึงความสำคัญของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต ซึ่งระยะเวลาการดำเนินการตามแผนงานนี้ได้เสนอเป็นแผนการดำเนินงานในช่วง 5

ประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนล่างซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับภาคใต้ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประจวบคีรีขันธ์เคยเป็นที่ตั้งของเมืองนารัง สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่ปากคลองอิรม ชื่อว่า เมืองบางนางรม และในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้รวมเมืองบางนางรม เมืองกุย และเมืองคลองวาฬเป็นเมืองประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งแปลว่าเมืองที่มีภูเขาเป็นหมู่ๆ โดยมีที่ว่า การเมืองอยู่ที่เมืองกุย จนกระทั่ง พ.ศ. 2441 จึงย้ายที่ว่าการมาอยู่ที่อำเภอหลัก หรืออำเภอประจวบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 6,367.620 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่แคบเป็นคาบสมุทรยาวลงไปทางใต้ โดยมีส่วนที่แคบที่สุดจากเขตแดนไทย-พม่า ด้านตะวันตก จนถึงฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร และมีความยาวจากเหนือจรดใต้เป็นระยะทางประมาณ 212 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ หัวหิน ปราณบุรี สามร้อยยอด กุยบุรี ทับสะแก บางสะพาน และบางสะพานน้อย

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีภูมิประเทศที่คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทะเล ป่าไม้ ต้นน้ำ และลำธาร และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชายหาดต่างๆ หมู่เกาะ หรือป่าเขาลำเนาไพร เป็นสถานที่ตากอากาศเก่าแก่ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีความหลากหลายของชนเผ่ากะเหรี่ยงกระจายอยู่โดยรอบ ดังนั้นจึงทำให้ชุมชน

ในท้องถิ่นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรมการท่องเที่ยว หรือองค์กรขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเอง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลกระบวนการด้านการท่องเที่ยว นับตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การวางแผน การดำเนินการ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันจัดตั้งสมาคมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นในแต่ละชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวหัวหิน / ชะอำ เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่มประชากร คือ ประชาชนในชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเขตอำเภอบราณบุรี และสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอบราณบุรีมีสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ดังนี้ แม่น้ำปราณบุรี มีต้นกำเนิดจากผืนป่าแก่งกระจานไหลผ่านทิวเทือกเขาในด้านตะวันตกก่อนไหลลงสู่ทะเลที่ปากน้ำปราณบุรี นักท่องเที่ยวสามารถนั่งเรือหางยาวชมทัศนียภาพตลอดลำน้ำไปยังปากน้ำปราณบุรีได้ซึ่งจะผ่านศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลเจ้าแม่ทับทิม ไร่สับปะรด หมู่บ้านชาวประมงและชมนกนานาชนิด ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง

อ่างเก็บน้ำปราณบุรี ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองตาแต้ม กิโลเมตรที่ 253 ห่างจากจุดปากทางเข้าถนนเพชรเกษม ประมาณ 17 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอบราณบุรี ประมาณ 20 กิโลเมตร อ่างเก็บน้ำปราณบุรีนี้เกิดจากเขื่อนดินสร้างปิดกั้นแม่น้ำปราณบุรี ดันเขื่อนยาว 1,500 เมตร กว้าง 8 เมตร สูง 42 เมตร ภูมิประเทศเป็นหุบเขา มีทิวทัศน์ที่สวยงาม ลำน้ำทอดยาวไปในพื้นที่เพาะปลูกของอำเภอบราณบุรี อำเภอกุยบุรี และอำเภอเมือง เป็นระยะทางประมาณ 65 กิโลเมตร

วนอุทยานปราณบุรี เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยกำหนดพื้นที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองเก่า คลองคอย มีพื้นที่ประมาณ 1,984 ไร่ ประกอบด้วย ป่าชายเลน และมีแม่น้ำปราณบุรีไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ป่า ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานป่าไม้เขตเพชรบุรี กรมป่าไม้ วนอุทยานปราณบุรีมีหาดทรายขาวสะอาดร่มรื่นด้วยแนวสนทอดยาว 1 กิโลเมตร เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ป่าชายเลนและการล่องเรือ เป็นต้น

สถานที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอีกแห่งหนึ่งของปราณบุรี ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ระบบนิเวศป่าชายเลนสิรินาถราชินี ซึ่ง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้พัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมจากการทำนา กุ้งในอดีตให้กลายเป็นผืนป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ก่อนจะน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ.2547 ป่าชายเลนผืนนี้มีพื้นที่กว่า 848 ไร่ ปัจจุบันใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนของนักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านในพื้นที่และผู้สนใจ นอกจากนั้นยังใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้อีกด้วย

แต่เดิมนั้นผู้คนไม่นิยมไปเที่ยวอำเภอปราณบุรี เนื่องจากชายหาดที่ปราณบุรีมีสีคล้ำทรายเป็นหาดไม่ขาวสะอาด สาเหตุเนื่องจากมีแม่น้ำปราณบุรีไหลลงสู่อ่าวไทยในบริเวณนั้นมีตะกอนดินจากสายน้ำปราณบุรีไหลลงทับถมกันนานวันเข้าความอุดมสมบูรณ์แบบยั่งยืนวิถยาจึงเกิดขึ้นทั้งพืชทั้งสัตว์ สิ่งก็ตามมาก็คือ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เรียงรายไปตามชายหาดมากมาย ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งพื้นที่บริเวณปากน้ำปราณบุรีขึ้นเป็นวนอุทยานปราณบุรี เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นั้นไว้ จุดเด่นของปราณบุรีคือชายหาดที่เงียบสงบ ทั้งยังมีผืนป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ไว้ให้ท่องเที่ยว และศึกษา ปัจจุบันจึงมีนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่จำนวนมากเข้าไปท่องเที่ยวชม

อำเภอสามร้อยยอด มีสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ดังนี้ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ตั้งอยู่ในเขตอำเภอกุยบุรี และอำเภอปราณบุรี ห่างจากหัวหินลงมาทางใต้ประมาณ 63 กิโลเมตร ตามตำนานเล่ากันว่า พื้นที่แถบนี้เคยเป็นทะเลมีเกาะใหญ่น้อยอยู่มากมาย ในสมัยนั้นมีขบวนเรือสำเภาริมน้ำแล่นผ่านมา และประสบกับลมพายุรุมจมเรืออัปปาง คนบนเรือที่รอดชีวิต 300 คนได้ไปอาศัยอยู่ตามเกาะต่างๆ จึงเรียกว่า “เกาะสามร้อยยอด” ต่อมาเพี้ยนเป็น “เขาสามร้อยยอด” จนทุกวันนี้ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 98 ตารางกิโลเมตร หรือ 61,300 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาหินปูนสลับซับซ้อน มีที่ราบน้ำท่วมถึงอยู่ริมชายฝั่งทะเล เป็นที่อาศัยของนกนานาชนิด ซึ่งมีมากในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2509 และเป็นอุทยานแห่งชาติประเภทชายฝั่งทะเลแห่งแรกของประเทศไทย การเดินทาง จากถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) ถึงสี่แยกปราณบุรีเลี้ยวซ้ายไปตามถนนสายปากน้ำ-ปราณบุรีประมาณ 4 กิโลเมตร จึงเลี้ยวขวาไปตามถนนรพช.ประมาณ 31 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการอุทยานฯหรือจากถนนเพชรเกษม จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 286 (ใกล้บ้านลำโพง ก่อนถึงอำเภอกุยบุรีประมาณ 6 กิโลเมตร) เลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 14 กิโลเมตรก็จะถึงที่ทำการอุทยานฯ บริเวณอุทยานฯมีสถานที่ท่องเที่ยว ดังนี้

1. จุดชมวิวดงแดง อยู่บนยอดเขาแดง เวลาที่เหมาะสมชมวิวดง คือ เวลาประมาณ 05.30 – 07.00 น. เนื่องจากสามารถชมพระอาทิตย์ขึ้น และทัศนียภาพโดยรอบๆ ได้อย่างสวยงาม

การเดินทาง ต้องเดินเท้าจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 400 เมตรหรือขับรถไปหมู่บ้านเขาแดง จะมีทางแยกด้านซ้ายมือ จอดรถแล้วเดินเท้าขึ้นเขาไปประมาณ 320 เมตร

2. คลองเขาแดง เหมาะต่อการล่องเรือชมทิวทัศน์และสัตว์นานาชนิดในระบบนิเวศน์ ป่าชายเลน นักท่องเที่ยวสามารถเช่าเรือได้จากหมู่บ้านเขาแดง และที่หมู่บ้านบางปู โดยลงเรือที่ท่าหน้าวัดเขาแดง ล่องไปตามลำคลองประมาณ 3-4 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางไป-กลับ ประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง เวลาที่เหมาะสมแก่การล่องเรือคือประมาณ 16.00 - 17.00 น. เพราะอากาศไม่ร้อน และสามารถชมพระอาทิตย์ตกได้อย่างสวยงาม

3. หาดสามพระยา ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นหาดทรายขาวสะอาดร่มรื่นด้วยแนวสนทอดยาว 1 กิโลเมตร เหมาะสำหรับเล่นน้ำและตั้งแคมป์พักผ่อน บริเวณชายหาดมีร้านอาหารและห้องน้ำไว้บริการ

4. ถ้ำไทร อยู่ในหมู่บ้านคู้งโตนด ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ประมาณ 9 กิโลเมตร สามารถนำรถยนต์ไปจอดที่หมู่บ้านใกล้เชิงเขาแล้วเดินขึ้นไปบนถ้ำระยะทางประมาณ 280 เมตร จุดสนใจในถ้ำได้แก่ สระโบกขรณี ห้องหินงอกหินย้อย ห้องม่านเจดีย์ ที่ถ้ำรูปพิสดาร น้ำตกแห่งอนุสาวรีย์ตาเอิบ ซึ่งเป็นผู้พบถ้ำคนแรก บ่อน้ำน้อยหน้าและหินโดม ภายในถ้ำค่อนข้างมืด นักท่องเที่ยวสามารถเช่าตะเกียงเจ้าพายุหรือไฟฉายจากชาวบ้านที่หมู่บ้านคู้งโตนดได้

5. ถ้ำแก้ว อยู่ที่เขาหุบจันทร์ ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ไปทางบ้านบางปู 13 กิโลเมตร จากเชิงเขาต้องเดินเท้าอีก 15 นาที มีหินงอกหินย้อยสวยงาม ภายในถ้ำมืดมาก และค่อนข้างอันตรายเพราะมีเหวลึก จำเป็นต้องมีตะเกียงเจ้าพายุ และเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ นำทาง

6. หาดแหลมศาลา และถ้ำพระยานคร อยู่ที่บริเวณเขาเทียน ใกล้บ้านบางปู ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ไปทางทิศเหนือประมาณ 17 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยทางเรือโดยเช่าเรือจากหมู่บ้านบางปู ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที หรือจะเดินข้ามเขาเทียนเป็นระยะทางประมาณ 530 เมตร จากชายหาดมีทางเดินขึ้นเขาไปยังถ้ำพระยานคร ระหว่างทางมีบ่อน้ำกรวดด้วยอิฐดินเผารูปสี่เหลี่ยมคางหมู กว้าง 1 เมตร ลึก 4 เมตร เรียกว่า "บ่อพระยานคร" ตามประวัติเล่าว่าในสมัยรัชกาลที่ 1 เจ้าพระยานคร ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชได้แล่นเรือผ่านทางเขาสามร้อยยอด และเกิดพายุใหญ่ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ จึงจอดพักเรือหลบพายุที่ชายหาดแห่งนี้เป็นเวลาหลายวัน และได้สร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ดื่ม "ถ้ำพระยานคร" เป็นถ้ำขนาดใหญ่บนเพดานถ้ำมีปล่องให้แสงสว่างลอดเข้ามาได้ จุดเด่นของถ้ำแห่งนี้ คือ "พระที่นั่งคูหาคฤหาสน์" เป็นพลับพลาแบบจตุรมุข สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2433 เป็นฝีมือพระหัตถ์ของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจรจรัสวงศ์ ทรงสร้างขึ้นในกรุงเทพฯ แล้วส่งมาประกอบที่หลังโดยให้พระยา

ชลยุทธโยธินเป็นนายงานก่อสร้าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมายกข้อฟ้าด้วยพระองค์เอง พระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ นับเป็นจุดเด่นของถ้ำพระยานคร และเป็นตราประจำจังหวัด (อินเตอร์เน็ต, 2553)

ประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางตอนล่างซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับภาคใต้ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ประจวบคีรีขันธ์เคยเป็นที่ตั้งของเมืองนารัง สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่ปากคลองอิรม ชื่อว่า เมืองบางนางรม และในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้รวมเมืองบางนางรม เมืองกุย และเมืองคลองวาฬเป็นเมืองประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งแปลว่าเมืองที่มีภูเขาเป็นหมู่ๆ โดยมีที่ว่าการเมืองอยู่ที่เมืองกุย จนกระทั่ง พ.ศ. 2441 จึงย้ายที่ว่าการมาอยู่ที่อำเภอหลัก หรืออำเภอประจวบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ประมาณ 6,367.620 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่แคบเป็นคาบสมุทรยาวลงไปทางใต้ โดยมีส่วนที่แคบที่สุดจากเขตแดนไทย-พม่า ด้านตะวันตก จนถึงฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร และมีความยาวจากเหนือจรดใต้เป็นระยะทางประมาณ 212 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ หัวหิน ปราณบุรี สามร้อยยอด กุยบุรี ทับสะแก บางสะพาน และบางสะพานน้อย

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีภูมิประเทศที่คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทะเล ป่าไม้ ดินน้ำ และลำธาร และมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชายหาดต่างๆ หมู่เกาะ หรือป่าเขาลำเนาไพร เป็นสถานที่ตากอากาศเก่าแก่ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีความหลากหลายของชนเผ่ากะเหรี่ยงกระจายอยู่โดยรอบ ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรมการท่องเที่ยว หรือองค์กรขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเอง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลกระบวนการด้านการท่องเที่ยว นับตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การวางแผน การดำเนินการ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันจัดตั้งสมาคมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นในแต่ละชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวหัวหิน / ชะอำ เป็นต้น

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน วัฒนธรรม และทางธรรมชาติ ดังนี้ (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, สำนักงาน, 2552, หน้า 10 – 15)

1. อำเภอหัวหิน

1.1 พระราชวังไกลกังวล ตั้งอยู่ห่างจากหัวหินไปทางทิศเหนือ 3 กิโลเมตร บนถนนเพชรเกษม กม.ที่ 229 เป็นที่ประทับในการเสด็จ แปรพระราชฐานในฤดูร้อนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 7 มีเนื้อที่ 300 ไร่เศษ ภายในบริเวณมีพระตำหนักหลายหลัง มีชื่อคล้องจองกัน ได้แก่ พระตำหนักเปี่ยมสุข ปลูกเกษม เล็บเปรม เอมปรีดี สร้างอยู่กลางอุทยานไม้ดอกไม้ประดับนานาพันธุ์ โดยมีพื้นที่ด้านหนึ่งติดชายทะเล

1.2 ตัวเมืองหัวหิน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 195 กิโลเมตร อยู่ก่อนถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 91 กิโลเมตร ตลาดหัวหินเป็นตลาดใหญ่ มีร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกพื้นเมือง รวมทั้งสินค้าต่างๆ มากมาย

1.3 ชายหาดหัวหิน เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนอากาศที่มีชื่อเสียงแห่งแรกของเมืองไทย น้ำทะเลใส ทรายขาวสะอาด บรรยากาศดี มีชายหาดอันเป็นสัญลักษณ์กระจายอยู่บริเวณชายหาด จึงเป็นที่ใฝ่ฝัน และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมานานทุกยุคทุกสมัย

1.4 พลับพลาที่สถานีรถไฟหัวหิน หนึ่งในสถานีรถไฟเก่าของประเทศไทย สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของสถานีรถไฟแห่งนี้ คือ พลับพลาในแบบสถาปัตยกรรมไทย เด่นสะดุดตา ซึ่งย้ายมาจากพระราชวังสนามจันทร์

1.5 ตลาดใต้รุ่งหัวหิน (ถนนเดชาอนุชิต) นับเป็นสี่ล้นยามราตรีของหัวหิน ทุกเย็นมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติแวะเวียนไปเสมอ เพราะเป็นแหล่งรวมแผงอาหารนานาชาติ และยังมีของที่ระลึกจำนวนมากมาย

1.6 เขาตะเกียบ ลักษณะเป็นเขาลูกเล็กๆ อยู่ห่างจากหัวหินลงไปทางใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร มีวัดอยู่บนเขาและยังเป็นจุดชมวิวเมืองหัวหิน บริเวณเขาตะเกียบทางด้านทิศเหนือมีชายหาดเขาตะเกียบ หาดทรายขาวสะอาด น้ำทะเลใส จรดชายหาดหัวหิน และยังมีบริการขี่ม้าชมชายหาดอีกด้วย

1.7 สวนสนประดิพัทธ์ ห่างจากเมืองหัวหินลงมาทางใต้ประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นชายหาดที่สวยงามขนานไปกันแนวต้นสน อยู่ในความดูแลของกองทัพบก มีร้านอาหารและที่พักทั้งโรงแรมและบังกะโลไว้บริการ

1.8 หลวงพ่อทวด วัดห้วยมงคล ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน ห่างจากตัวเมืองหัวหินไปทางตะวันตกประมาณ 16 กิโลเมตร เป็นหลวงพ่อดองค์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีขนาดหน้าตักกว้าง 9.90 เมตร และรวมคันทัน ตั้งอยู่แท่นสูง ดูโดดเด่นเป็นสง่า

1.9 โกลเด้น เพลซ ซูเปอร์มาร์เกตที่เปิดสาขาในต่างจังหวัดเป็นแห่งแรก ที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ติดริ้วพระราชวังไกลกังวลทางด้านทิศใต้ จำหน่ายสินค้าปลอดสารพิษ และสินค้าในโครงการหลวง

1.10 สนามกอล์ฟหลวงหัวหิน เป็นสนามกอล์ฟแห่งแรกในประเทศไทย อยู่ตรงข้ามสถานีรถไฟหัวหิน สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 พร้อมกับโรงแรมรถไฟหัวหิน ปัจจุบันเปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไป และใช้เป็นสนามแข่งขันระดับชาติ

1.11 น้ำตกป่าละอู ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน อยู่ห่างจากตัวเมืองหัวหินไปทางทิศตะวันตกประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาด 15 ชั้น ท่ามกลางป่าดิบชื้นอันอุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลตลอดปี เป็นแหล่งที่มีผีเสื้อชุกชุม ช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว คือ ช่วงเช้าตรู่ ประมาณ เวลา 07.00 – 10.00 น. เนื่องจากอากาศเย็นสบาย และมีโอกาสพบสัตว์ป่า รวมทั้งนกหายากหลายชนิด เช่น นกเงือก นอกจากนี้, บริเวณบ้านห้วยสัตว์ใหญ่ มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อนำผู้สนใจเดินป่าศึกษาธรรมชาติและชมฝูงช้างป่า

1.12 หาดเขาเต่า ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองแก เขาเต่ามีหาดทรายที่สะอาด และสวยงามอยู่ 2 แห่ง คือ หาดทรายน้อย และหาดทรายใหญ่ นอกจากนี้ยังมีเกาะขนาดเล็กอยู่ไม่ห่างจากชายฝั่งเท่าใดนัก บนเกาะมีเปลือกหอยชนิดต่างๆ ทับถมกันอยู่มาก และยังมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ หันพระพักตร์ออกสู่ทะเล

1.13 จุดชมวิวหินเหล็กไฟ เป็นสถานที่ที่สามารถสัมผัสกับธรรมชาติของป่าอันเขียวชอุ่ม ตลอดเส้นทางสู่น้ำตกป่าละอู ขณะนั่งชมธรรมชาติบนหลังช้าง

1.14 หมู่บ้านไหมไทย ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 18/1 ถนนแนบเคหาสน์ อำเภอหัวหิน มีพื้นที่ทั้งหมดเกือบ 2 ไร่ โดยพื้นที่ประมาณเกือบ 1 ไร่ ทำเป็นศูนย์ให้ความรู้ โรงสาวไหมทุกขั้นตอนมีทั้งโรงทอผ้า โรงเลี้ยงไหมของการทำไหมให้ลูกค้าได้ชม

1.15 ไร่อู่สุน หัวหิน ฮิลล์ วินยาร์ด ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 204 บ้านคอกช้างพัฒนา ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน ไร่ประมาณ 30 – 40 ไร่ จากตัวเมืองหัวหิน เวลาที่เหมาะสมในการเข้าชมไร่อู่สุนเป็นช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคมของทุกปี

2. อำเภอปราณบุรี

เป็นอำเภอที่อยู่ถัดจากอำเภอหัวหินลงมาทางทิศใต้ ประมาณ 25 กิโลเมตร มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น

2.1 สวนอุทยานปราณบุรี อยู่ห่างจากอำเภอหัวหิน ประมาณ 15 กิโลเมตร ลักษณะเป็นป่าชายเลน เป็นแหล่งอาศัยและอนุบาลสัตว์น้ำนานาชนิด ภายในสวนอุทยานฯ มีเส้นทางสะพานไม้พร้อมป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้ด้านระบบนิเวศป่าชายเลน

2.2 ปากน้ำปราณ แม่น้ำปราณบุรีไหลลงสู่อ่าวไทยที่บริเวณปากแม่น้ำปราณบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง จึงกลายเป็นศูนย์รวมของอาหารทะเลสดและอาหารทะเลแห้ง อาหารขึ้นชื่อ คือ ปลาหมึกแดดเดียว นอกจากนี้ยังมีรีสอร์ทที่ติดชายหาดอีกมากมาย

2.3 ป่าเขาจ้าว ตั้งอยู่ในเขตตำบลเขาจ้าว พื้นที่ป่าทางตะวันตกของอำเภอปราณบุรี เป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีผีเสื้อมากมาย แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ น้ำตกแพรง ตะคร้อ น้ำตกแพรงตะลุ่ย น้ำตกอินทนิล น้ำตกห้วยกบ หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง มีเส้นทางตัดผ่านสวนเกษตรของชาวบ้าน และเขื่อนปราณบุรี

2.4 ศาลเจ้าทับทิม (กม.ที่ 256) ตั้งอยู่บนเขาใกล้สวนอุทยานปราณบุรี เป็นสถานที่ที่ชาวปราณบุรีให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะชาวประมงปากน้ำปราณบุรีจะต้องเคารพบูชา ก่อนเดินทางออกสู่ทะเล และยังเป็นจุดชมวิวที่สวยงามที่สุดจุดหนึ่ง สามารถมองเห็นทัศนียภาพอันสวยงามของพื้นที่ปากน้ำปราณบุรี และโดยรอบ

2.5 ศูนย์การทหารราบ ค่ายธนระวี (กม.ที่ 252) ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของถนนเพชรเกษม มีอาณาเขตคาบเกี่ยว 2 อำเภอ คือ อำเภอปราณบุรี และอำเภอหัวหิน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปชมพิพิธภัณฑ์ฯ พณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือผู้ที่ชื่นชอบกิจกรรมที่ทำหายและแฝงความตื่นเต้น เช่น การไต่หน้าผา กระโดดหอสูง การยิงปืน การตกปลา เป็นต้น

3. อำเภอสามร้อยยอด

3.1 ถ้ำพระยานคร (กม.ที่ 256) ตั้งอยู่บริเวณเขาเทียน บ้านบางปูในอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย ที่งดงาม และยังเป็นที่ตั้งของพระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ ซึ่งเป็นพระที่นั่งที่เล็กที่สุด สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ยามพระอาทิตย์ส่องแสงผ่านปล่องถ้ำลงสู่พระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ เป็นภาพที่งดงามยิ่งนัก ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุด คือ เวลา 10.30 – 11.30 น. ปัจจุบันพระที่นั่งคูหาคฤหาสน์กลายเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

3.2 หาดแหลมศาลา (กม.ที่ 256) ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอต ประมาณ 16 กิโลเมตร สามารถเดินทางได้โดยทางเรือ หรือเดินข้ามเขา บรรยากาศเงียบสงบ มีต้นสนตลอดแนวชายหาด สามารถติดต่อกับที่พักหรือเช่าเต็นท์ได้ที่ทำการอุทยานฯ

3.3 หาดสามร้อยยอต เป็นหาดที่มีบรรยากาศเงียบสงบ มีหาดทรายที่สะอาดและสวยงาม มีร้านอาหารทะเล

3.4 ถ้ำแก้ว (กม.ที่ 256) ตั้งอยู่บริเวณเขาหุบจันทร์เส้นทางที่ไปบ้านบางปู ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่งดงาม มีแสงประกายระยิบระยับ

3.5 ถ้ำไทร อยู่ในหมู่บ้านคั้งโตนด ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอต ประมาณ 9 กิโลเมตร ช่วงแรกของถ้ำมีต้นไม้ มีหินงอกหินย้อย อนุสาวรีย์ตาเอิบ ซึ่งเป็นผู้ค้นพบถ้ำเป็นคนแรก บ่อน้ำน้อยหน้า และหินโดม ภายในถ้ำค่อนข้างมืด

3.6 เกาะนมสาว เป็นเกาะเล็กๆ ทรงกลมคล้ายนมหญิงสาว บนเกาะมีศาลเจ้าแม่ นมสาวตั้งอยู่เป็นที่นับถือของชาวเรือ และคนทั่วไป ช่วงที่น้ำลงสามารถเดินข้ามจากฝั่งขึ้นเกาะได้

3.7 อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอต (กม.ที่ 286) มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 98 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 2 อำเภอ คือ อำเภอกุยบุรี และอำเภอสามร้อยยอต เป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเลแห่งแรกของประเทศไทย ภูมิประเทศประกอบด้วยเทือกเขา หินปูน สลับซับซ้อน ล้ำคลอง และที่ราบน้ำท่วมถึงเกิดเป็นทุ่งหนอง เป็นที่อาศัยของบรรดาสัตว์ป่าและนกประจำถิ่น นกอพยพมากกว่า 300 ชนิด ภายในอุทยานมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง

3.8 จุดดูนกโรงเจ เป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การดูนกทุ่ง และนกอพยพมากที่สุดแห่งหนึ่ง ทางเข้าอยู่ห่างจากถนนเพชรเกษม 6 – 7 กิโลเมตร พื้นที่มีลักษณะเป็นหนองน้ำที่เต็มไปด้วยพืชน้ำ เป็นแหล่งหากิน และวางไข่ของนกน้ำ ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการดูนกอพยพ คือ ระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี

3.9 ทุ่งสามร้อยยอต อยู่ด้านทิศตะวันตกของอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอต เป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ปกคลุมด้วยพืช สามารถล่องเรือชมธรรมชาติดูนก เหมาะกับการศึกษาค้นคว้า

3.10 วัดตาลเจ็ดยอต เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อดุ พรหมรังสี ซึ่งเป็นรูปหลวงพ่อดุที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

4. อำเภอกุยบุรี

4.1 อุทยานแห่งชาติกุยบุรี เป็นถิ่นที่อยู่ของช้างป่าที่สามารถเข้าไปดูได้ จะไปเที่ยววันเดียวกลับหรือไปตั้งแคมป์ก็ได้ นักท่องเที่ยวที่รักความสบายสามารถติดต่อกับที่ทำการอุทยานฯ

เพื่อเช่าที่พักที่เป็นหลังๆ นอกจากนี้ทางอุทยานฯ ยังมีกิจกรรมเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ เกี่ยวกับน้ำตกอีกด้วย

4.2 จุดชมวิวเขาแดง เขาแดงเป็นเขาหินปูนที่สูงชัน อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ ขึ้นไปทางทิศเหนือประมาณ 400 เมตร เป็นจุดชมวิวพระอาทิตย์ขึ้นเหนือขอบทะเลบ้านเขาแดง และชมทัศนียภาพพื้นที่อุทยานฯ ที่งดงามได้รอบด้านพื้นที่อุทยานฯ

4.3 คลองเขาแดง (กม.ที่ 286) สามารถขึ้นเรือล่องคลองเขาแดงได้ที่หน้าวัดเขาแดง เรือจะพาลัดเลาะคลองเขาแดง ชมวิถีชีวิตชาวประมง สัมผัสธรรมชาติสองฝั่งคลอง ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการล่องเรือ คือ เวลา 16.00 – 19.00 น.

4.4 หาดสามพระยา ห่างจากที่ทำการอุทยานเขาสามร้อยยอดประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นหาดทรายขาวสะอาด ร่มรื่นด้วยแนวสนทอดยาว 1 กิโลเมตร หัวหาดและท้ายหาดมีเขาหินปูนชันาบทั้งสองด้าน เหมาะสำหรับการเล่นน้ำและกางเต็นท์ มีร้านอาหารและห้องน้ำไว้บริการ

5. อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์

5.1 เมืองประจวบคีรีขันธ์ ห่างจากหัวหินไปทางทิศใต้ ประมาณ 94 กิโลเมตร เป็นศูนย์กลางหน่วยงานราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งชิดริมทะเลด้านอ่าวไทย ฟ้าใส น้ำทะเลสวย เกาะภูเขาส่วนใหญ่มีชื่อเรียกตามตำนานนิทานพื้นบ้านเรื่องตามองคล้าย เป็นเมืองที่มีผังเมืองเป็นระเบียบสวยงามสงบเงียบ เหมาะสำหรับการพักผ่อน

5.2 หลักเมืองประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่บนถนนสละชีพ อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ใกล้เชิงเขาช่องกระจก องค์หลักเมืองแกะสลักกลดลายประณีต สวยงาม วิจิตรบรรจง โดยส่วนยอดแกะสลักเป็น 4 พักตร์ 4 เศียร เป็นที่สักการะของชาวเมือง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัด

5.3 เขาช่องกระจก เป็นภูเขาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ริมอ่าวประจวบฯ มีบันไดขึ้นถึงยอดเขา 396 ขั้น เป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพประจวบคีรีขันธ์มหานครเมืองสามอ่าว (อ่าวน้อย อ่าวประจวบฯ อ่าวมะนาว) นอกจากนี้บนเขายังเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง พระธาตุเจดีย์ และพระศรีมหาโพธิ์

5.4 อ่าวประจวบคีรีขันธ์ เป็นที่ตั้งของตัวเมืองประจวบฯ ด้านหน้าของอ่าวประจวบฯ มีเกาะแก่งเรียงรายอยู่หลายเกาะ ทำให้ทัศนียภาพบริเวณหน้าอ่าวงดงามยิ่งนัก มีบาทวิถีให้เดินชมทะเลหรือเดินออกกำลังกาย มีที่พัก ร้านอาหาร ตลอดแนวชายหาด

5.5 อ่าวมะนาว เป็นอ่าวที่สวยงามเหมาะแก่การเล่นน้ำ และทำกิจกรรมชายหาดมากที่สุด อยู่ในความดูแลของกองบิน 5 ทางตอนใต้ของอ่าวประจวบฯ ประมาณ 4 กิโลเมตร

สถานที่นี้เคยเป็นยุทธภูมิรบระหว่างกองทัพญี่ปุ่น และกองทัพไทย ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ ศาลเจ้าพ่อเขาล้อมหมวก เขาล้อมหมวก ชมทัศนียภาพของอ่าวน้อย – อ่าวประจวบฯ - อ่าวมะนาว มีที่พัก และร้านอาหารไว้บริการมากมาย

5.6 อ่าวน้อย เป็นอ่าวเล็กๆ ที่อยู่ถัดจากอ่าวประจวบฯ ไปทางทิศเหนือ มีถนนเลียบริมชายหาดเชื่อมโยงถึงกัน ชาวบ้านในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง มีที่พัก ร้านอาหาร บริการนักท่องเที่ยว

5.7 ด้านสิงขร ในสมัยก่อน ด้านสิงขรเป็นช่องทางที่ประเทศไทย – ประเทศพม่า ใช้เป็นเส้นทางผ่านการติดต่อไปมา และมีชื่อเสียงในด้านการรบ การคมนาคมติดต่อค้าขาย โดยเฉพาะการคมนาคม ด้านสิงขรเป็นเส้นทางที่พ่อค้าและนักเดินทางที่พวกพ่อค้าและนักเดินทาง ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศใช้เป็นเส้นทางลัดระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับอ่าวไทย ปัจจุบันบริเวณชายแดนไทย – พม่า ที่ด้านสิงขรในช่วงเช้าของวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 06.00 – 12.00 น. มีตลาดชายแดนไทยสิงขร จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองทั้งของคนไทยและของพม่า นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมและซื้อของฝากกลับบ้านได้

5.8 อุทยานวิทยาศาสตร์ พระจอมเกล้า ณ หว้ากอ เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เคยเสด็จมาทอดพระเนตร สุริยุปราคาเต็มดวงที่หว้ากอ ริมชายหาดหว้ากอที่ทอดยาวขนานไปกับแนวต้นสน บรรยากาศดี ปัจจุบันสถานที่นี้เป็นศูนย์กลางทางวิทยาศาสตร์ และเป็นแหล่งให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านดาราศาสตร์ มีนักเรียนจำนวนมากมาเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ เปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปชม ตั้งแต่เวลา 09.00 น. เป็นต้นไป

5.9 เกาะจวน เป็นเกาะขนาดเล็ก รอบๆ เกาะสามารถประกอบกิจกรรมดำน้ำชมปะการังได้

6. อำเภอทับสะแก

6.1 อุทยานแห่งชาติหาดวนกร (กม.ที่ 345) อยู่ห่างจากตัวเมืองประจวบคีรีขันธ์ ไปทางทิศใต้ประมาณ 22 กิโลเมตร มีชายหาดทอดยาวขนานไปกับแนวต้นสนประมาณ 7 กิโลเมตร หาดทิวทัศน์สวยงาม หาดทรายขาวสะอาด บรรยากาศสงบ ด้านหน้าหาดวนกร มีเกาะเล็กๆ สองเกาะ คือ เกาะจวน และเกาะท้ายทรีย์ นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อที่ทำการอุทยานฯ ออกไปดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น และทางอุทยานฯ มีที่พัก ร้านอาหารบริการนักท่องเที่ยว

6.2 อุทยานแห่งชาติน้ำตกห้วยยาง มีพื้นที่ครอบคลุมอำเภอบางสะพาน และอำเภอทับสะแก ในพื้นที่ของอุทยานฯ ได้รวมจุดเด่นของน้ำตกที่สวยงามไว้หลายแห่ง เช่น น้ำตกห้วยยาง น้ำตกชาอ่อน น้ำตกเขาล้าน น้ำตกไทรคู่ เป็นต้น อุทยานแห่งชาติน้ำตกห้วยยาง เป็นน้ำตกที่มีขนาด 9 ชั้น มีความสวยงาม ท่ามกลางธรรมชาติที่ร่มรื่นของต้นไม้ขนาดใหญ่

7. อำเภอบางสะพาน

7.1 พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ (กม.ที่ 382) ตั้งอยู่บนยอดเขาธงชัย สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกการครองราชย์ครบ 50 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

7.2 หาดบ้านกรูด (กม.ที่ 382) เป็นชายหาดที่กว้างและสวยงาม และยังคงความเป็นธรรมชาติ มีหาดทรายสีขาวนวลทอดยาวไปกับแนวต้นสนและสวนมะพร้าว มีถนนเลียบชายหาดที่พัก ร้านอาหาร ตลอดแนวชายหาด จุดเด่นของชายหาดบ้านกรูด คือ บรรยากาศเงียบสงบ ชายหาดสวย น้ำทะเลใส เป็นเส้นหาดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้แวะเวียนมาเที่ยวอยู่เสมอ

7.3 เขาธงชัย เป็นเขาสูง ที่ถูกขนาบข้างด้วยชายหาดที่สวยงามถึง 2 แห่ง คือ หาดบ้านกรูด และหาดทรายแก้ว เขาธงชัยเป็นจุดชมวิวที่ดีที่สุดของอำเภอบางสะพาน และเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปกิตติสิริชัย ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ขนาดหน้าตักกว้าง 10 เมตร สูง 13.82 เมตร ฐานสูง 4.18 เมตร สร้างขึ้นเพื่อบูชาเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสที่พระองค์ทรงพระเจริญพระชนมพรรษาครบห้ารอบ

7.4 ตำบลนกรวมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ตั้งอยู่บนเชิงเขาธงชัย ตำบลบ้านกรูด ซึ่งแยกจากถนนเพชรเกษมเข้าไปทางซ้ายประมาณ 16 กิโลเมตร จะพบตำบลนกรวมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และพระพุทธรูปกิตติสิริชัย ลอยเด่นเป็นสง่า หันหน้าออกสู่ทะเล บริเวณรอบๆ มีสวนดอกไม้ประดับสวยงาม

7.5 อ่าวแม่รำพึง เป็นอ่าวขนาดใหญ่ มีถนนเลียบชายทะเล ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวประมงได้

7.6 เขาลำน้ำร่อง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลพงศัประศาสน์ ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอบางสะพาน 2 กิโลเมตร จะมีทางแยกขวามือเป็นถนนลาดยาง 1 กิโลเมตร วัดลำน้ำร่องเป็นวัดอยู่บนเนินเขา และมีถ้ำขนาดเล็ก ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่นับร้อยองค์ ลักษณะถ้ำถูกแบ่งออกเป็นคูหาต่างๆ หลากหลาย เพดานและผนังถ้ำมีหินงอกหินย้อยสวยงามมาก

7.7 น้ำตกไทรคู่ เป็นน้ำตกขนาดกลางที่สวยงาม สายน้ำตกจากหน้าผาสูงราว 10 เมตร ริมธารน้ำมีลานให้นั่งพักผ่อนน้ำตก สามารถลงเล่นน้ำได้ บรรยากาศรอบๆ ร่มรื่นด้วยพรรณไม้นานาชนิด อยู่ห่างจากตัวอำเภอบางสะพาน ประมาณ 24 กิโลเมตร

7.8 อ่าวบ่อทองหลาง ห่างจากอ่าวแม่รำพึง ตามถนนเลียบชายหาด ประมาณ 4 กิโลเมตร จะพบอ่าวเล็กๆ ที่โค้งเป็นรูปพระจันทร์เสี้ยวเกือบจรดกัน ภายในอ่าวน้ำทะเลใสและตื้น มีเกาะหินเล็กๆ ตั้งเรียงราย ด้านหน้าอ่าวบังคลื่นลม ทำให้เหมาะแก่การเล่นน้ำทะเล

7.9 หาดทางสาย จากหาดบ้านกรูด ใช้ถนนเลียบชายหาดขึ้นไปทางเหนือ ประมาณ 5 กิโลเมตร จะพบหาดทรายยาวสีขาวนวล ร่มรื่นไปด้วยทิวมะพร้าว และทิวสน

7.10 น้ำตกชาอ่อน เป็นน้ำตกขนาด 9 ชั้น ท่ามกลางธรรมชาติอันร่มรื่นและเขียวขจี สายน้ำเย็นไหลทิ้งตัวลงมาจากหน้าผาสวยงามมาก

8. อำเภอบางสะพานน้อย

8.1 เกาะทะลุ - เกาะสิงห์ - เกาะสังข์ ทั้ง 3 เกาะ ตั้งอยู่ไม่ห่างจากกันมากนัก เป็นแหล่งดำน้ำดูปะการังน้ำตื้น เกาะทะลุเป็นเกาะที่ใหญ่ บริเวณปลายแหลมด้านเหนือเกาะมีหน้าผาชั้นสีแดง และมีช่องขนาดใหญ่ทะลุไปอีกด้านหนึ่งได้ จึงเป็นที่มาของชื่อเกาะ บนเกาะมีชายหาดที่สวยงาม น้ำทะเลใส หาดทรายขาว และมีที่พัก ส่วนเกาะสิงห์และเกาะสังข์ บริเวณรอบๆ เกาะมีปะการังน้ำตื้นที่สมบูรณ์และสวยงามมากมาย น้ำทะเลใสมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า

8.2 หาดบางเบ็ด มีหาดทรายสวยงาม น้ำทะเลใส สะอาด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชัยวัฒน์ ธนวัฒน์สุวรรณ (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า: กรณีศึกษาตำบลดอนแสลบ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าทุกด้าน คือ ด้านการค้นหาปัญหาของสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผนดำเนินการ ด้านปฏิบัติงานและสนับสนุน และด้านการติดตามและประเมินผล โดยประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และประชาชนที่มีอายุ และอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

ธีราพร ถนอมกลิ่น (2548) ได้ศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เกาะล้าน เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเพื่อจัดการ

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนบนเกาะล้าน พบว่า เกาะล้านมีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ยังไม่มีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากยุทธศาสตร์ และแผนงานโครงการอยู่ระหว่างการดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมการรับรู้ข่าวสารของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ ตระหนักในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้ในเรื่องท้องถิ่นและการอนุรักษ์อยู่ในระดับสูง ความสนใจการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ การรับรู้ข่าวสารของประชาชน

เสริมศักดิ์ โสมสงค์ (2548) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติตามลำดับ และด้านการประเมินผลเป็นลำดับสุดท้าย ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยในชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

วยุพาพร ชัยศิริ (2549) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับปานกลาง ทุกด้าน โดยประชาชนเห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงเกษตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วรรณิ ศิริมานะพงษ์ (2549) ได้ศึกษา การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญภายในจังหวัดสมุทรปราการ การประเมินทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และกำหนดแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของสมุทรปราการ คือแหล่งรองรับการขยายตัวของสนามบินสุวรรณภูมิ เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมต่อเนื่องและเชื่อมโยงสู่ตลาดโลก เป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแก้ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ การพัฒนาจังหวัดให้เป็นศูนย์กลาง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแพทย์แผนไทยและการเกษตรสู่ตลาดโลก และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ (2550) ได้ศึกษา การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนริมคลองตลิ่งชัน พบว่าปัจจัยสำคัญที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันเป็นไปทิศทางที่ดีแล้วคือ ขณะนี้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวใน 2 ขั้นตอน คือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทิศทางที่ดีขึ้น ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ ด้วย คือ การมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ค้นหาสาเหตุของปัญหาที่มีในชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการติดตามประเมินผลงานที่ดำเนินการไปแล้ว นอกจากนี้แล้วปัญหาที่พบในชุมชน คือ การขาดความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนทั้งในด้านการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ จึงควรมีการดำเนินการในด้านนี้ด้วยแต่สิ่งที่ควรจะตระหนักในการแก้ปัญหา คือ การท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทางบวกและทางลบโดยตรงกับทุกคน บางคนอาจได้รับมาก บางคนได้รับน้อยฉะนั้นการเข้าไปส่งเสริมการมีส่วนร่วมควรเข้าไปให้เหมาะสมกับคนระดับของผลประโยชน์หรือผลกระทบทางลบที่แต่ละคนได้รับ อีกทั้งประเด็นด้านเวลาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน หากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเลือกเวลาที่ไม่เหมาะสมที่จะเข้าไปขอความร่วมมือ เช่น การประชุม สัมมนา ระดมความคิดเห็น โดยเลือกจากวันเวลาที่ผู้จัดมีความสะดวก เช่น ในวันเวลาทำงานตามระบบราชการ ก็อาจทำให้ไม่ได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ เนื่องจากชาวบ้านต้องมียานอื่นๆ ทำเพื่อการเลี้ยงชีพ ทั้งนี้ควรมีการศึกษาก่อนว่ากลุ่มเป้าหมายในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นชาวบ้านในกลุ่มใด และสะดวกในการให้ความร่วมมือในเวลาใด ซึ่งหากการศึกษาหรือสำรวจความคิดเห็นแล้ว อาจเป็นหนทางที่หน่วยงานๆ นั้นจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนมากขึ้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าไปส่งเสริมควรให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ถึงความหมายและรูปแบบที่แท้จริงของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรเริ่มต้นที่การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ถึงแม้ว่าการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจะไม่ใช่ที่คุ้นเคยทั้งกับตัวชุมชนเองและผู้ที่อยู่ในระบบราชการ เนื่องจากว่าการทำงานในลักษณะเดิมชุมชนยังเป็นผู้รับฟังนโยบายและปฏิบัติตามคำสั่งของภาครัฐ ส่วนภาครัฐก็เป็นผู้กำหนดนโยบายและสั่งการ ฉะนั้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อาจต้องใช้เวลาในการปรับตัวระหว่างชุมชนและภาครัฐ

นภดล นพรัตน์ (2551) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทำการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในด้านต่างๆ ได้แก่ การค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม และการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลางและมีส่วนร่วมน้อยในการตัดสินใจการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของพื้นที่ การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พบว่า ปัจจัยภายใน ประชาชนมีทัศนคติที่ดีปานกลางต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับต่อส่วนร่วมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและตระหนักถึงปัญหาเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยวมากพอสมควรในระดับปานกลาง ปัจจัยภายนอก ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว และได้รับการชักชวนจากบุคคล หรือหน่วยงานในภาครัฐ ภาคเอกชน หรือผู้นำบ้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนค่อนข้างมาก และมีแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวและการได้รับสนับสนุนจากภาครัฐด้านการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาก 1) ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดี 2) แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมไม่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ 3) สิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์เสื่อมโทรม 4) เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

สมศักดิ์ น้อยนคร (2551) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมในทุกด้านในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์มากที่สุด รองลงมาคือด้านการรับรู้ด้านการคิดการพัฒนา การตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ถึงแม้ชาวบ้านจะเข้าร่วมประชุมประชาคมแต่ก็ไม่ได้แสดงความคิดเห็นมากนัก ด้านการปฏิบัติกิจกรรมชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับมาก ขณะที่ในส่วนของ การติดตามและประเมินผลเป็นด้านที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ เพราะโอกาสในการประเมินผลมีน้อยทำให้ด้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

ยุวดี เพ็ชรสงคราม(2553) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ และศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนของชุมชนในพื้นที่เกาะยอ ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมมากที่สุด ส่วนการติดตามและประเมินผลนั้นชาวบ้าน

มีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด ด้านความคิดเห็นของชาวบ้านต่อผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวพบว่า เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ส่งผลให้เกิดผลกระทบในด้านสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาคือผลกระทบด้านเศรษฐกิจและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยินดีให้การท่องเที่ยวเข้ามาเนื่องจากการท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่น ด้านความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนชาวบ้านในพื้นที่เกาะยอรู้สึกเห็นด้วยที่จะพัฒนาในพื้นที่เกิดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว

พิมพ์สิริ ชูศรีโคม (2554) ได้ศึกษา การศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลกุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และได้ร่วมกันหาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน จากจุดแข็งของตำบลกุมภวาปี ในเรื่องของความมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นอีสาน ซึ่งถือเป็นจุดขายที่จะนำมาเป็นจุดดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว กล่าวคือ ชุมชนต้องการให้นำเอกลักษณ์ความเป็นอีสานมานำเสนอเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เพลง และเชื่อมโยงเส้นทางไปยังอำเภออื่นๆ ภายในจังหวัดอุดรธานี โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวเป็นสหกรณ์เพื่อลงทุนประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอย่างไร กำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมาย การพัฒนา ภารกิจ หลักในด้านการท่องเที่ยว ปรับปรุงโครงสร้างของเทศบาลตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับภาระงาน จัดตั้งเครือข่ายสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

รัฐกรณ์ แสงโชติ (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเทศบาลตำบลปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว และมีการเข้าติดตามและดูแลผลความก้าวหน้าในการจัดการและดำเนินการกิจกรรมของเทศบาลตำบลปาย อยู่ในระดับปานกลาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการพัฒนาตามแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 175) ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิด ดังนี้

